

ЕКОНОМІКА ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

УДК 631.1:339.97
JEL Classification: Q13, F62

DOI: 10.37332/2309-1533.2020.7-8.1

Зінчук Т.О.,
д-р екон. наук, професор,
завідувачка кафедри міжнародних економічних відносин
та європейської інтеграції,
Левківський Є.В.,
аспірант,*
Поліський національний університет,
м. Житомир

КОНВЕРГЕНЦІЯ АГРО-БІЗНЕС-СТРУКТУР В НОВІЙ МОДЕЛІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Zinchuk T.O.,
dr.sc.(econ.), professor, head at the
department of international economic
relations and european integration,
Levkivskiy Ye.V.,
postgraduate student,
Polissya National University, Zhytomyr

CONVERGENCE OF AGRO-BUSINESS STRUCTURES IN THE NEW MODEL OF GLOBALIZATION ECONOMY

Постановка проблеми. В останнє десятиріччя, враховуючи суттєві інноваційні досягнення і технологічні прориви у більшості сфер економіки, глобалізація та економічне зростання стали визначальними чинниками парадигми розвитку як в кількісній, так і в якісній площині. Водночас, непередбаченість сучасної економічної кризи, викликаной глобальною пандемією, загроза голоду, збідніння населення, самоізоляція країн та інші негативні чинники розвитку суспільства формують певні передумови реальних змін в життєзабезпечуючому секторі економіки – сільському господарстві. Сучасна аграрна галузь представлена різними формами господарювання з переважанням ролі вертикально інтегрованих агро-бізнес-структур корпоративного типу. Характер глобальних змін, з одного боку, слугує додатковим поштовхом до трансформаційних процесів в бізнесі, з іншого, стимулює до об'єднання ресурсних потенціалів підприємств аграрного сектора економіки з метою їх ефективного використання, ідентифікації та оцінки резервів в напрямі збереження продовольчого суверенітету країни. Особливістю пандемії в сфері агробізнесу є те, що вона змінює споживчу поведінку у масовому масштабі, змушує переосмислити і переглянути пріоритети вибору товарів та послуг на середньо- та довготривалу перспективу, що вимагає від бізнес-компаній швидкої адаптації до роботи в нових реаліях. Набуття досвіду виживання в умовах пандемії є своєрідним кроком до зміни не лише світогляду і якості життя, але й моделі організації агробізнесу. Вірогідність змін в сільському господарстві, на думку експертів, складатиме у 2021 р. від 1 до 13% [19, с. 27]. Зазначено, що в загальному Україна демонструватиме більш глибоке падіння, ніж світова економіка, яке дорівнюватиме 4,2% у 2020 р. при складній ситуації на ринку праці і, відповідно, значним рівнем безробіття – від 10,1 в 2020 р. до 9,3% в 2021 р. Найбільш постраждає при цьому малий та середній бізнес [19, с. 13-18]. В сфері агробізнесу відчуватимуться серйозні проблеми, пов'язані насамперед з

* Науковий керівник: Скидан О. В. – д-р екон. наук, професор

порушенням логістичних маршрутів, зростанням волатильності світових цін та підвищеним попитом на продовольство, зменшення обсягів експорту сільськогосподарської продукції [25].

Як відповідь на наслідки пандемії, високорозвинені країни посилюють роль державного управління в економіці, повертаються до вільного внутрішнього ринку та аграрного протекціонізму, запроваджують принципи автономії в стратегічних галузях, інвестують в стратегічний продуктивний ланцюг, підсилюють підтримку виробників сільськогосподарської продукції та розвивають і удосконалюють стратегії сільського розвитку. Ключові позиції експертів зводяться, зокрема, до обмеження експорту соціально-значущих товарів, тимчасового державного регулювання цін на соціально важливі товари [19, с. 24]. Причому провідним принципом реалізації новітніх напрямів економічного розвитку виступає принцип лідерства і згуртованості, зміцнення інтеграційних засад [1].

Отже, будь-які заходи із стабілізації, прийняті на міжнародному та державному рівнях, передбачають внесення коректив у всі види економічно-соціальної діяльності бізнес-структур. Для сфери аграрного бізнесу необхідно знайти таку інтегровану модель виживання, яка б задовольняла інтереси всіх форм господарювання, поєднувала переваги малого, середнього та великого бізнесу, балансувала між експортною орієнтацією та помірною імпортозалежністю, формувала конкурентні переваги галузі, стимулювала зайнятість, відроджувала сільські території. Ймовірним напрямом поступового нівелювання наслідків кризи в агросекторі можна розглядати крок до конвергенції агро-бізнес-структур в інтегрованому ланцюгу всіх форм господарювання в єдиному інституційному середовищі.

Наростаюча економічна криза, викликана пандемією, змінами клімату та іншими чинниками, об'єктивно переформатовують існуючу модель глобалізації у бік інноваційного розвитку та досягнення Цілей сталого розвитку. Більшість економік світу реально усвідомлюють необхідність зміни механізмів реалізації основних напрямів діяльності суб'єктів підприємницької діяльності. Основною проблемою їх пристосування до глобальних викликів є правильний підхід до використання переваг глобалізації та конвергенція підприємств різних форм господарювання і держави, тобто досягнення такого процесу зближення (об'єднання), в результаті якого можна отримати високий соціально-економічний ефект для розвитку бізнесу і суспільства в цілому. При цьому агро-бізнес-структури виступають як локомотив інноваційних змін, змінюючи песимістичний сценарій розвитку галузі в умовах пандемії (продовольча криза, нестача харчової продукції, втрата позицій на європейському та світовому ринку тощо).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорії конвергенції надзвичайно різноманітні та науково оригінальні, оскільки традиційно існує проблема як світового, так і національного масштабу, яка пов'язана з диспропорційністю економічного розвитку, диференціацією в доходах, відмінностями в якості життя, розривами в соціально-економічних показниках, що спричиняє певні диспропорції та розшарування суспільно-економічного життя. За своїм лінгвістичним змістом конвергенція (від лат. *convergentio*) означає сходження, наближення, зміну, виникнення та розвиток рис подібності, збільшення подібності або навіть збіг [16, с. 545]. Економічний контекст терміну «конвергенція» прийшов на зміну історичного, вживаного, як правило в сфері біології, етнографії, мовознавства для пояснення процесів сходження (50-і рр. минулого століття). Впродовж 60–70-х рр. поняття набуло нового значення як суспільно-політичний елемент. Згодом «конвергенція» почала використовуватися для пояснення та зазначення процесів інтеграційних, комунікаційних та технологічних пристроїв [31]. До представників теорії конвергенції відносять американських дослідників Дж. Гелбрейта [34], У. Ростоу [38], французького дослідника А. Арона [30] та багатьох інших [26]. Дотепер поняття конвергенції поширено у багатьох науках. Зближення та об'єднання відображають сутність конвергенції.

Відповідно до економічного підтексту, тлумачення терміну «конвергенція» розглядалося як теорії, згідно з якими взаємопроникнення і взаємодоповнення капіталізму і соціалізму зумовлюють утворення нового типу суспільства, що базується на поєднанні позитивних рис соціально-економічних систем [3, с. 810]. Причому процес поступового зближення різних економічних систем був наслідком дії законів розвитку технологічного способу виробництва. Тобто, в результаті конвергенції менш розвинені країни можуть копіювати технологічні процеси виробництва, інститути і установи розвинених країн світу, що позитивно впливатиме на їх рівень прибутковості та повноту використання потенціалу. Про рушійні сили конвергенції на рівні корпорацій промислово розвинених країн світу, а також основні перешкоди та механізми, які впливають на процес конвергенції йдеться у монографії ряду сучасних зарубіжних авторів [37], які формують позитивний профіль цього процесу з позиції прибутковості і диверсифікації виробництва транснаціональних корпорацій.

В узагальненому, сучасному економічному тлумаченні, конвергенція – це гіпотеза про те, що в результаті певних дій інституційного, соціально-економічного, екологічного, науково-технологічного характеру, а також заходів копіювального характеру економіка країни за рахунок зближення (злиття, сходження) з точки зору доходу на одну особу населення, має прискорити темпи розвитку, покращитися використання сукупного потенціалу. Отже, в процесі сходження, зближення та інших напрямів об'єднання менш розвинені форми господарювання, з одного боку, та найефективніші, з іншого боку, мають можливість наблизитися до більшої результативності спільної діяльності,

використовуючи в процесі конвергенції здобутки і переваги тих чи інших форм організації виробництва.

У сучасній вітчизняній та економічній літературі проблемам розвитку великого та малого і середнього бізнесу, поєднанню їх зусиль у досягненні цілей в умовах невизначеності, інституційних суперечностей, конфлікту інтересів тощо традиційно відводиться місце для наукових дискусій. Зазначається, що «більшість створених інтеграційних аграрних формувань пов'язана з намаганням суб'єктів господарювання пристосуватися до мінливого економічного середовища з метою забезпечення стійких показників економічної результативності» [14, с. 155]. Ряд авторів, зважаючи на безумовність процесів глобалізації та їх вплив на добробут країн, науково обґрунтовують і підсилюють роль цього процесу в соціокультурних, історичних та природних трансформаціях. За таким підходом важливе використання переваг глобалізації при формуванні моделей господарювання, у чому і проявляється унікальність глобалізаційних впливів на економіку [23, с. 87]. Окремі вчені акцентують на необхідності формування інституціонального підходу до створення моделі міжрегіональної конвергенції соціально-економічного розвитку в Україні, відповідно до якої відбувається виокремлення соціального та структурного аспекту, що знаходить своє відображення в суспільно-політичних та соціально-економічних змінах в інституційному середовищі. Метою інституціональних змін в країні є зростання рівня добробуту населення [6, с. 87]. При цьому враховується вплив наслідків економічної кризи на поведінку споживачів у прийнятті рішень щодо рівня інновацій агропродовольчих товарів [13].

Організаційно-правові та соціально-економічні засади функціонування аграрного сектора економіки закладено традиційно у трьох основних формах господарювання: особистих селянських (приватних) господарствах населення, фермерських господарствах і сільськогосподарських підприємствах ринкового типу, які за обсягами виробництва сільськогосподарської продукції та розмірами площ сільськогосподарських угідь відповідають практиці ведення сільського господарства більшості розвинених країн світу. Такі форми господарювання в часи реформування економічних відносин та ринкових перетворень, за думкою провідних економістів-аграрників, відіграли свою позитивну роль у збільшенні масштабів та стабільності виробництва [15]. Про користь таких форм господарювання в аграрній економіці свідчить значна кількість наукових досліджень таких вчених, як Ю. Лупенко [8], В. Липчук [7], П. Макаренко [9], якими виявлені проблеми, перспективи, а також проаналізовано недоліки й переваги існуючих категорій підприємств з позиції економічної ефективності виробленої продукції, відродження галузі рослинництва і тваринництва, а також важливості соціальної та екологічної функції сільського господарства. Водночас, значення та можливості сучасних моделей підприємств у формі агро-бізнес-структур холдингового типу також важко переоцінити, що підтверджується результатами досліджень провідних науковців. Г. Черевко та А. Колодій, які, зокрема, зазначають, що агрохолдинги характеризуються такими рисами, як здатність забезпечувати «...генерацію прибутку як синергетичного ефекту, що досягається внаслідок їх функціонування як організаційних систем на основі масштабності та комплексності їх господарювання з використанням нових технологій, потужної техніки, кваліфікованого менеджменту у всіх сферах аграрного бізнесу та виробництва продукції, охоплюючи повний цикл виробництва, переробки та реалізації продукції й цілеспрямовано відтворювати галузь на новій організаційній та економічній основі» [24]. Інноваційність напрямів розвитку агрохолдингів, капіталізація та інвестиційна привабливість, раціональне використання ресурсного потенціалу та високі організаційні параметри функціонування бізнесу додають таким структурам ваги щодо виробництва конкурентоспроможної агропродовольчої продукції. Враховуючи, що з кожним роком відбувається нарощування потенціалу вертикально інтегрованих агро-бізнес-структур, особливо темпів збільшення земельного банку, у довгостроковій перспективі за ними буде зберігатися контроль за земельними ресурсами, мобільність капіталу, доступ до світових ринків збуту та інші специфічні особливості діяльності. Попри переваги даної форми господарювання, яка стала переважаючою над іншими з економічної, фінансової, інституційної точки зору, агрохолдинги поступово витісняють об'єкти малого і середнього аграрного бізнесу. Негативні наслідки функціонування агрохолдингів такі вчені, як О. Бородіна та І. Прокопа [2], О. Ходаківська та О. Могильний [22], В. Ткачук [17] в основному вбачають у моновиробничій спеціалізації, несплаті податків до місцевих бюджетів, ігноруванні та поглибленні соціальних проблем сільських територій, провокуванні тіньової та неформальної зайнятості, несправедливого привласненні монопольної ренти, нераціональному використанні природних ресурсів, збіднінні селян тощо.

Єдиної думки щодо вибору найоптимальнішої та найефективнішої форми господарювання з позиції інституційного забезпечення в науковому середовищі не склалося. Гострота питання підтверджується постійними методичними дискусіями навколо переваг і недоліків усіх форм господарювання. З точки зору здатності агрохолдингів концентрувати фінансові та матеріальні ресурси, реалізовувати великомасштабні інвестиційні проекти, залучати висококласних фахівців аграрної сфери у процеси менеджменту та логістики, підвищувати середньогалузеві показники розвитку свідчить про ефективність діяльності і доцільність їх створення. Проте, опора на агро-бізнес-структури холдингового типу, політика підтримки їх переваг порівняно з малими і середніми формами господарювання, провокує подальший процес поляризації, стримування розвитку традиційних сільськогосподарських підприємств. У той же час, інтеграція як процес розширення економічної

взаємодії між суб'єктами агробізнесу створює синергетичний ефект, що досягається за рахунок більш раціонального використання наявного потенціалу і дозволяє розглядати його як фактор впровадження інновацій [35].

За таких умов, при детальному аналізі агро-бізнес-структур вертикально інтегрованого типу, теорія і практика конвергенції потребує більш глибокого методологічного дослідження та обґрунтованих висновків щодо стратегічних орієнтирів розвитку вітчизняного аграрного сектору в умовах ризиків глобалізації

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз та обґрунтування можливостей адаптації агро-бізнес-структур до ефективної інтеграції, переплетіння економічної діяльності, зближення і об'єднання їх потенціалів (конвергенції), що сприятиме подоланню соціально-економічних негативних наслідків функціонування вертикально інтегрованих структур холдингового типу та посиленню переваг різних організаційних форм підприємств малого і середнього аграрного бізнесу.

Відповідно до поставленої мети основне завдання наукового дослідження полягає у пошуку аргументів на користь конвергенції в умовах глобалізації, яка за своєю сутністю приводить до формування єдиної світової ринкової економіки – геоeкономіки та в масштабах світу передбачає концентрацію потенціалів, стандартизацію законодавства та інституцій, економічних і технологічних процесів тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Про характер глибоких глобальних змін та вступ глобалізації у новий етап розвитку свідчить цілий ряд основних постулатів:

- нерівномірність зростання доходів як в розвинених, так і менш розвинених країнах;
- зниження темпів зростання міжнародної торгівлі;
- непередбаченість екологічних та соціальних наслідків;
- посилення аграрного протекціонізму;
- зростання невизначеності;
- підсилення ролі наднаціональних та транснаціональних структур [9].

Навіть незважаючи на швидке економічне зростання у багатьох країнах і регіонах (зростання світового ВВП з приблизно 50 трлн дол. США у 2000 р. до 75 трлн дол. США), глобалізація представляє значні проблеми, включаючи розподіл вигід та витрат. Водночас, для окремих країн світу (Сінгапур, США, Японія, Німеччина) характерними рисами трансформації глобалізації є висока інноваційна спроможність економіки, зростання товарного різноманіття, проривні зелені технології, сильний людський капітал з розвинутою інфраструктурою тощо, що є перевагами нового бачення глобалізації.

В Глобальному звіті конкурентоспроможності (2019 р.) акцентовано на основних сферах втручання держав на глобальному рівні у бік сталого розвитку:

- відкритість та міжнародне співробітництво (жодна країна не вирішить свої екологічні проблеми лише на національному рівні);
- перерозподіл інвестицій на зелені проекти;
- подолання технічних обмежень та розвиток нових технологій в сфері відновлювальної енергетики;
- зелені державні закупівлі, впровадження екологічних стандартів у сфері виробництва товарів [39].

Орієнтація на переважання в розвитку глобалізації стратегії екологізації визначатиме і майбутню агропродовольчу політику агропромислових структур вертикально інтегрованого типу. Отже, якщо в останні більш, ніж сто років глобалізація розглядалася з позиції зростаючої інтеграції між країнами світу за участю таких елементів, як капітал, товари, послуги, робоча сила, то під дією цифрової трансформації та децентралізації, а також Цілей сталого розвитку парадигма її змінюється.

На фоні розуміння загальноглобальних тенденцій відбуваються події, під дією яких вертикально інтегровані структури набирають своєї ваги. Зокрема, це – активізація торговельних війн на світовому аграрному ринку, кліматичні зміни, прискорення темпів урбанізації, модифікація продуктів харчування. Лише за рахунок глобального потепління до 2030 р. зміни клімату можуть витіснити понад 100 млн людей у країнах, що розвиваються, нижче межі бідності. Крім того, роботизація і автоматизація негативно відіб'ється на глобальній зайнятості. Посилаючись на звіт Всесвітнього економічного форуму (2018), до 2022 р. людські ресурси використовуватимуться лише на 59% операцій у 12 різних галузях. До 2035 р. даний показник впаде до 50%, а друга половина операцій буде повністю автоматизована. Все це вимагає диверсифікації ринків збуту агропродовольчої продукції з подальшим просуванням якісних та безпечних товарів і продуктів з високою доданою вартістю, переходу агро-бізнес-структур на істотно новий тип виробництва з такими складовими, як ресурсозбереження, високі технології, екологізація, фінансіалізація та, відповідно, високий рівень соціалізації. Вирішення зазначеної проблеми потребує великих витрат різного характеру: людських, виробничих, фінансових, психологічних тощо, як свідчить досвід, не завжди «під силу» багатьом національним економікам.

Економіка України також має низку ознак, які свідчать про існування серйозних проблем у господарюючих суб'єктів, подолання яких можливе лише при узгодженому об'єднанні ресурсів,

потужностей, проектів, ідей та зусиль. Зокрема, показники ефективності виробництва у різних організаційно-правових форм господарювання впродовж 2019 р. (табл. 1) свідчать про значні переваги агрохолдингів серед інших підприємств та господарств населення. Такий рівень діяльності вертикально інтегрованих структур холдингового типу зумовлений високою якістю насіння, добрив, обробітку ґрунту, забезпеченістю технікою та застосуванням досконалих технологічних процесів, які для інших суб'єктів господарювання є малодоступними або не вигідними.

Таблиця 1

Показники ефективності виробництва сільськогосподарської продукції за різними організаційно-правовими формами господарювання у 2019 р.

Показники	Господарства усіх форм	Сільськогосподарські підприємства	Господарства населення	Агрохолдинги
Урожайність, ц/га: пшениця	42,4	44,2	36,7	35–90
ріпак	26,0	26	21	38–40
соя	23,3	23,9	18,8	29
кукурудза на зерно	62,1	70,8	49,7	98–117
цукровий буряк	400,1	402,5	352,5	800
соняшник	25,6	26,9	19,9	29–36
Середньорічний надій на 1 корову, кг	4976	6101	4630	6100–10000

Джерело: за даними [4; 11; 12; 20; 21; 27-29; 32; 33; 36]

Високий ступінь автоматизації, діджиталізації та інноваційності виробництва у вітчизняних агрохолдингах підтверджується відповідним рівнем фондоозброєності (табл. 2), що зумовлює суттєве зростання продуктивності праці з наступним нарощуванням рівня рентабельності.

Таблиця 2

Ефективність сільськогосподарського виробництва підприємств за різними організаційно-правовими формами господарювання у 2018-2019 рр.

Показники	Сільськогосподарські підприємства		Агрохолдинги	
	2018 р.	2019 р.	2018 р.	2019 р.
Фондоозброєність, тис. грн	6,00	10,01	192–418	275–3046
Продуктивність праці, тис. грн	838,68	970,22	518–5458	581–8133
Рентабельність капіталу, %	5,75	6,52	(-13)–18	(-39)–9
Рентабельність (збитковість) власного капіталу, %	47,10	32,72	(-22)–386	(-100)–51
Рентабельність від реалізації, %	31,13	9,01	7–57	(-2)–90

Джерело: за даними [4; 11; 12; 20; 21; 27-29; 32; 33; 36]

Безумовно, в агрохолдингах також мають місце проблемні або кризові ситуації, операції чи навіть проекти, однак ефект масштабу та значна диверсифікованість виробництва дозволяють долати проблеми з незначними втратами.

За твердженням експертів, «агрохолдинги, що функціонують в Україні, дозволяють забезпечити високу продуктивність та дохідність сільського господарства, підтримують продовольчу безпеку нашої держави та відновлюють її роль як одного із провідних гравців на глобальних ринках продовольства» [18]. Окрім того, саме агрохолдинги здатні стати локомотивом інвестиційно-інноваційного розвитку держави, оскільки їх щорічні інвестиційні вкладення в середньому становлять 4,74% від загальної вартості вкладеного капіталу, а у окремих випадках сягають до 12% (МХП, «Екопрод») (рис. 1).

Зважаючи на вітчизняні тенденції та закордонний досвід, процеси конвергенції для агро-бізнес-структур будь-якого рівня можуть мати ймовірні як переваги, так і недоліки (табл. 3).

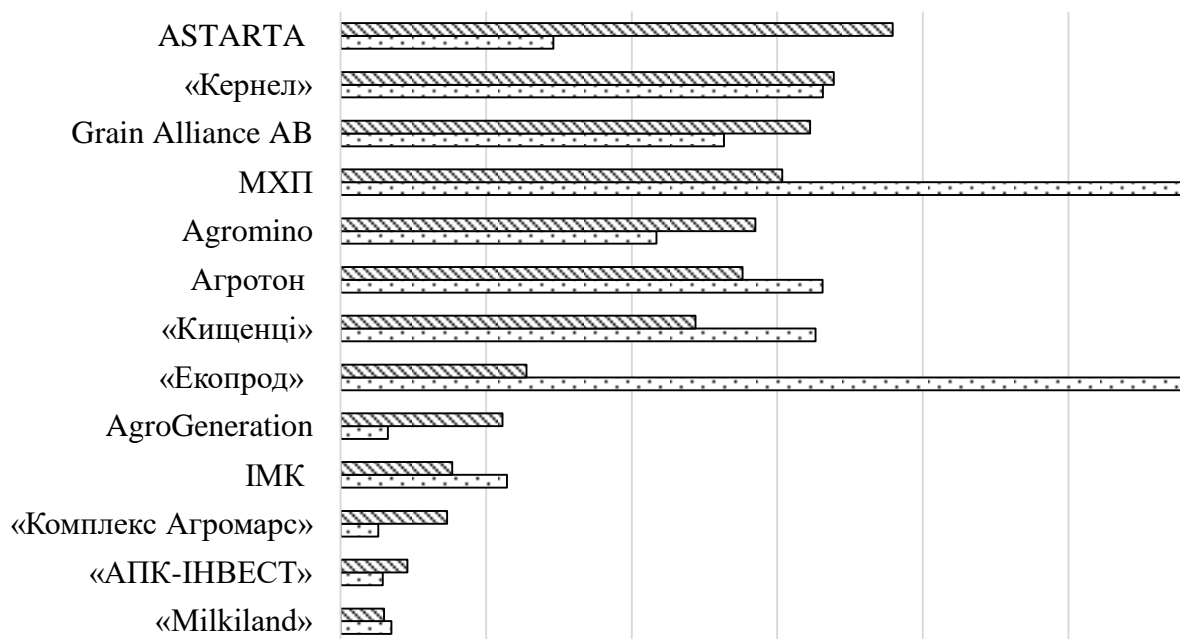

Рис. 1. Частка річного обсягу реальних інвестицій у капіталі агрохолдингів, %
 Джерело: за даними [4; 11; 12; 20; 21; 27-29; 32; 33; 36]

Таблиця 3

Переваги та недоліки процесу конвергенції сільськогосподарських підприємств

Організаційні форми агропідприємств	Переваги	Недоліки
Агрохолдинги	<ul style="list-style-type: none"> – Мобілізація усіх видів капіталів. – Ефект масштабу. – Диверсифікація виробництва. – Комплексне вирішення проблем соціальної відповідальності. 	<ul style="list-style-type: none"> – Розширення компетенцій в сфері управління. – Зниження рівня мобільності. – Додатковий контроль за виробничою діяльністю та її екологічними наслідками для сільських територій.
Малі та середні підприємства	<ul style="list-style-type: none"> – Перспективи підвищення ефективності виробництва. – Можливість передачі частини потенційних ризиків. – Надійність та стабільність ринків збуту агропродукції. – Доступ до інноваційної, технологічно забезпеченої матеріально-технічної бази. – Посилення контролю за процесами виробництва, обігу, збуту, якості та безпеки агропродовольчої продукції. – Постійне удосконалення технологічних стадій виробництва. – Отримання технічної допомоги в ланцюгу доданої вартості. 	<ul style="list-style-type: none"> – Часткова втрата автономії і незалежності. – Ризики політичного, інституційного, фінансового характеру. – Ймовірність втрати сегментів непромислового та низькотоварного (локального) виробництва. – Зниження уваги до традицій, звичаїв, самобутності сільського способу життя.

Джерело: результати власних досліджень

У якості безспірних аргументів на користь конвергенції в період глобалізації слід розглядати конкурентні переваги усіх форм господарювання, оскільки відкриваються нові горизонти для їх ідентифікації на національному і світовому ринку. Водночас, важливо в процесі зближення передбачити вказані ймовірні ризики для малого і середнього аграрного бізнесу. Окремі недоліки, що характерні для всіх форм господарювання, при конвергенції носять скоріше поверхневий характер. При розвиненому інституційному середовищі та врахуванні ймовірних наслідків при формуванні стратегій розвитку підприємств можливим є процес врегулювання даних питань.

Висновки з проведеного дослідження. Виявлено, що за сучасних умов розвитку суспільства, глобалізаційні процеси ускладнюються, а отже викликають інноваційні зміни в організації агровиробництва. За рахунок переваг конвергенції, тобто частковому об'єднанні основних рис і видів діяльності підприємств різних організаційно-правових форм на відповідних інституційних засадах представляється можливість посилення впливу агро-бізнес-структур за такими напрямками:

- розширення конкуренції на внутрішніх і зовнішніх ринках;
- мінімізація економічних розбіжностей;

– отримання позитивних ефектів у подоланні існуючої соціальної нерівності між формами господарювання;

– сприяння вибору найефективнішого розміру підприємств.

Крім того, трансформації до нових форм згуртування дозволятимуть нівелювати ризики внаслідок негативних впливів глобалізації та пандемії на аграрне виробництво (мінливість цін, непередбаченість у торговельній політиці, залежність країни від імпорту, посилення сировинної спеціалізацію і недоотримання доданої вартості та інші).

Література

1. Білявський М. Геополітика пандемії: світ після коронавірусу не буде колишнім. П'ять сценаріїв. URL: <http://razumkov.org.ua/statti/geopolityka-pandemii-svit-pislia-koronavyrusa-ne-bude-kolyshnim-piat-stsenariiv> (дата звернення: 24.08.2020).
2. Бородіна О. М., Прокопа І. В. Майбутнє сільського сектору України – від екстрактивного використання до інклюзивного розвитку. *Економіка України*. 2018. № 11-12. С. 104-121.
3. Економічна енциклопедія : у 3-х т. / за ред. С. В. Мочерного. Київ : Академія, 2000. Т. 1. 864 с.
4. Консолідована фінансова звітність за рік, що закінчився 31 грудня 2019 року. *Agroton* : веб-сайт. URL: <http://www.agroton.com.ua> (дата звернення: 10.08.2020).
5. Консолідована фінансова звітність ТОВ «Комплекс Агромарс». *Agromars* : веб-сайт. URL: <http://www.agromars.com> (дата звернення: 10.08.2020).
6. Криворучко М. Ю. Теоретико-методологічні засади інституціональної моделі міжрегіональної конвергенції соціально-економічного розвитку в умовах євроінтеграції. *Молодий вчений*. 2016. № 1(1). С. 84-88.
7. Липчук В. В., Коробка С. В. Розвиток малого підприємництва у сільському господарстві. Львів : Сполом, 2011. 227 с.
8. Лупенко Ю. О. Перспективи розвитку акціонерних товариств України в умовах реформування законодавства. *Наукові праці НДФІ*. 2009. Вип. 4. С. 68-74.
9. Макаренко П. М., Попова Т. В. Економічне відтворення аграрного виробництва в умовах ринку : монографія. Мелітополь : Люкс, 2011. 348 с.
10. Ніколаєва О. Г., Шевченко Т. О. Моделювання інтегрованих показників глобалізації. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 5. Т. 1. С. 78-86.
11. Річний звіт Grain Alliance 2019 (ENG). *Grain Alliance* : веб-сайт. URL: <http://www.grainalliance.com/investor-relations/reports-presentation> (дата звернення: 10.08.2020).
12. Річний звіт емітента за 2019 рік. *АПК-ІНВЕСТ* : веб-сайт. URL: <http://apk-invest.com.ua> (дата звернення: 10.08.2020).
13. Решетнікова І. Л., Сагайдак М. П. Вплив економічної кризи на поведінку вітчизняних споживачів і сприйняття інновацій. *Вісник Сумського державного університету. Сер.: Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2016. № 4. С. 191-202.
14. Рудь О. О., Решетняк Т. І. Передумови злиттів та поглинань компаній агробізнесу в Україні. *Стратегічні імперативи сучасного менеджменту* : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23–24 квіт. 2020 р.). Київ : КНЕУ, 2020. С. 155-158.
15. Саблук П. Т., Месель-Веселяк В. Я., Федоров М. М. Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи їх вирішення). *Економіка АПК*. 2009. № 12. С. 3-14.
16. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. Київ : Довіра, 2000. 1018 с.
17. Ткачук В. А. Соціально-економічні аспекти функціонування агрохолдингів в контексті розвитку сільських територій. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер.: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2013. Вип. 181(6). С. 222-231.
18. Ужва А. М. Конвергенція сталого розвитку аграрної сфери України до спільної аграрної політики Європейського Союзу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 9. С. 197-200.
19. Україна у 2020-2021 роках: наслідки пандемії / Міністерство розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства. *Консенсус-прогноз*. 2020. № 51. 30 с.
20. Фінансова звітність ТОВ Кишенці за 2019 рік. *KISCHENZI* : веб-сайт. URL: <http://www.kischenzi.com/tiki-index.php> (дата звернення: 14.10.2020).
21. Фінансові результати за IV квартал та 12 місяців, що закінчилися 31 грудня 2019 року. *МХП : агроіндустріальний холдинг* : веб-сайт. URL: <http://www.mhp.com.ua/uk> (дата звернення: 14.10.2020).
22. Ходаківська О. В., Могильний О. М. Агрохолдинги України: аграрна політика та виклики майбутньому. *Економіка АПК*. 2017. № 6. С. 33-41.
23. Чала В. С., Хлівецька М. О. Сучасні глобалізаційні моделі країн Центральної та Східної Європи. *Економічний простір*. 2019. № 147. С. 76-89.
24. Черевко Г., Колодій А. Агрохолдинги в агробізнесі України: шанси і загрози. *Аграрна економіка*. 2012. № 3-4. Т. 5. С. 3-9.

25. Як мінімізувати негативні наслідки для українського АПК у 2020 році: посуха, карантин, світові ціни. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/738-yak-minimizuvati-negativni-naslidki-dlya-ukrayinskogo-ark-u-2020-rotsi> (дата звернення: 24.08.2020).
26. Abramovitz M., Paul A. D. Convergence and Deferred Catch-Up-Productivity Leadership and the waning of American Exceptionalism. *The Mosaic of Economic Growth* / Landau R., Taylor T., Wright G. (eds.). Stanford : Stanford University Press, 1996. P. 21-62.
27. Agromino A/S: 2019 annual report. *Agromino* : веб-сайт. URL: <http://www.agromino.com> (дата звернення: 14.10.2020).
28. Annual Report 2019. *Milkiland-Ukraine* : веб-сайт. URL: <http://www.milkiland.com.ua> (дата звернення: 14.10.2020).
29. Annual report 2019. *Астарта-Київ* : веб-сайт. URL: https://astartaholding.com/page/36?_token=2020&y=2020 (дата звернення: 14.10.2020).
30. Aron R. Dix-huit leçons sur la société industrielle. Paris : Gallimard, 1962. 379 p.
31. Bell D. The End of Ideology: On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties. New York : Free Press, 1965. 416 p.
32. Consolidated financial statements as of 31 december 2019. *AgroGeneration* : веб-сайт. URL: <http://www.agrogeneration.com> (дата звернення: 14.10.2020).
33. Consolidated Financial Statements For the year ended 31 December 2019. *ІМК (Інновації Менеджмент Комада)* : веб-сайт. URL: https://imcagro.com.ua/images/docs/Financial_REPORTS/FS_IMC_2019.PDF (дата звернення: 14.10.2020).
34. Galbraith J. K. The New Industrial State. Boston : Houghton Mifflin Co., 1967. 427 p.
35. Integration as a Factor of Innovational Development of Agribusiness / Kusakina O. N., Agalarova E. G., Kosinova E. A. et al. *Growth Poles of the Global Economy: Emergence, Changes and Future Perspectives*. 2020. № 2. P. 811-822.
36. Kernel Holding S.A. Annual report for the year ended 30 June 2020. *Kernel* : веб-сайт. URL: <https://www.kernel.ua> (дата звернення: 14.10.2020).
37. Rasheed A. A., Yoshikawa T. The Convergence of Corporate Governance: Promise and Prospects. London : Publisher Name Palgrave Macmillan, 2012. 294 p.
38. Rostow W. W. The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto. Cambridge : Cambridge University Press, 1960. 272 p.
39. The Global Competitiveness Report, 2019. URL: <https://bit.ly/2HgorAx> (дата звернення: 14.10.2020).

References

1. Biliavskiy, M. (2020), "Geopolitics of the pandemic: the world after the coronavirus will not be the same. Five scenarios", available at: <http://razumkov.org.ua/statti/geopolityka-pandemii-svit-pisliakoronavyrusa-ne-bude-kolyshnim-piat-stsenariiv> (access date August 24, 2020).
2. Borodina, O.M. and Prokopa, I.V. (2018), "The future of Ukraine's rural sector is from extractive use to inclusive development", *Ekonomika Ukrainy*, no. 11-12, pp. 104-121.
3. Mochernyi, S.V. (Ed.) (2000), *Ekonomichna entsyklopediia: u 3-kh t.* [Economic encyclopedia: in 3 Vol.], Akademiia, Kyiv, Ukraine, Vol. 1, 864 p.
4. "Consolidated financial statements for the year ended 31 December 2019", available at: <http://www.agroton.com.ua/> (access date August 10, 2020).
5. "Consolidated financial statements of Agromars Complex LLC", available at: <http://www.agromars.com> (access date August 10, 2020).
6. Kryvoruchko, M.Yu. (2016), "Theoretical and methodological principles of the institutional model of interregional convergence of socio-economic development in the context of European integration", *Molodyi vchenyi*, no. 1(1), pp. 84-88.
7. Lypchuk, V.V. and Korobka, S.V. (2011), *Rozvytok maloho pidpriemnytstva u silskomu hospodarstvi* [Development of small business in agriculture], Spolom, Lviv, Ukraine, 227 p.
8. Lupenko, Yu.O. (2009), "Prospects for the development of joint stock companies in Ukraine in terms of reforming legislation", *Naukovi pratsi NDFI*, Iss. 4, pp. 68-74.
9. Makarenko, P.M. and Popova, T.V. (2011), *Ekonomichne vidtvorennia ahrarnoho vyrobnytstva v umovakh rynku* [Economic reproduction of agricultural production in market conditions], monograph, Liuks, Melitopol, Ukraine, 348 p.
10. Nikolaieva, O.H. and Shevchenko, T.O. (2018), "Modeling of integrated indicators of globalization", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, no. 5, Vol. 1, pp. 78-86.
11. Annual Report Grain Alliance 2019, available at: <http://www.grainalliance.com/investor-relations/reports-presentation/> (access date August 08, 2020).
12. "Annual report of APK-INVEST for 2019", available at: <http://apk-invest.com.ua> (access date August 10, 2020).

13. Reshetnikova, I.L. and Sahaidak, M.P. (2016), "The impact of the economic crisis on the behavior of domestic consumers and the perception of innovation", *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Ser.: Marketynh i menedzhment innovatsii*, no. 4, pp. 191-202.
14. Rud, O.O. and Reshetniak, T.I. (2020), "Prerequisites for mergers and acquisitions of agribusiness companies in Ukraine", *Strategichni imperatyvy suchasnoho menedzhmentu : zbirnyk materialiv V Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Strategic imperatives of modern management: a collection of materials of the V International scientific-practical conference], (Kyiv, 23-24 April 2020), KNEU, Kyiv, Ukraine, pp. 155-158.
15. Sabluk, P.T., Mesel-Veseliak, V.Ya. and Fedorov, M.M. (2009), "Agrarian reform in Ukraine (achievements, problems and ways to solve them)", *Ekonomika APK*, no. 12, pp. 3-14.
16. Pustovit, L.O. et al. (2000), *Slovyk inshomovnykh sliv: 23 000 sliv ta terminolohichnykh slovospoluchen* [Dictionary of foreign words: 23 000 words and terminological phrases], Dovira, Kyiv, Ukraine, 1018 p.
17. Tkachuk, V.A. (2013), "Social and economic aspects of the functioning of agricultural holdings in the context of rural development", *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Ser.: Ekonomika, ahraryni menedzhment, biznes*, Iss. 181(6), pp. 222-231.
18. Uzhva, A.M. (2016), "Convergence of sustainable development of the agricultural sector of Ukraine to the common agricultural policy of the European Union", *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, Iss. 9, pp. 197-200.
19. Ministerstvo rozvytku ekonomiky, torhivli i silskoho hospodarstva (2020), "Ukraine in 2020–2021: consequences of the pandemic", *Konsensus-prohnoz*, no. 51, 30 p.
20. "Financial statements of Kishchentsi LLC for 2019", available at: <http://www.kischenzi.com/tiki-index.php> (access date October 14, 2020).
21. "MHP financial results for the IV quarter and 12 months ended December 31, 2019", available at: <http://www.mhp.com.ua/uk> (access date October 14, 2020).
22. Khodakivska, O.V. and Mohylnyi, O.M. (2017), "Agricultural holdings of Ukraine: agricultural policy and challenges for the future", *Ekonomika APK*, no. 6, pp. 33-41.
23. Chala, V.S. and Khlivetska, M.O. (2019), "Modern globalization models of Central and Eastern Europe", *Ekonomichnyi prostir*, no. 147, pp. 76-89.
24. Cherevko, H. and Kolodii, A. (2012), "Agroholdings in agribusiness of Ukraine: chances and threats", *Ahrarna ekonomika*, no. 3–4, Vol. 5, pp. 3-9.
25. "How to minimize the negative consequences for the Ukrainian agro-industrial complex in 2020: drought, quarantine, world prices", available at: <https://agropolit.com/spetsproekty/738-yak-minimizuvati-negativni-naslidki-dlya-ukrayinskogo-apk-u-2020-rotsi> (access date August 24, 2020).
26. Abramovitz, M. and Paul, A.D. (1996), "Convergence and Deferred Catch-Up-Productivity Leadership and the waning of American Exceptionalism". In: Landau, R., Taylor, T. and Wright, G. (eds.) *The Mosaic of Economic Growth*, Stanford University Press, Stanford, USA, pp. 21-62.
27. Agromino A/S: 2019 annual report, available at: <http://www.agromino.com> (access date October 14, 2020).
28. Annual Report 2019 Milkiland-Ukraine, available at: <http://www.milkiland.com.ua> (access date October 14, 2020).
29. Annual report 2019 Astarta-Kyiv, available at: https://astartaholding.com/page/36?_token=2020&y=2020 (access date October 14, 2020).
30. Aron, R. (1962), *Dix-huit leçons sur la société industrielle*, Gallimard, Paris, France, 379 p.
31. Bell, D. (1965), *The End of Ideology: On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties*, Free Press, New York, USA, 416 p.
32. Consolidated financial statements as of 31 december 2019 AgroGeneration, available at: <http://www.agrogeneration.com> (access date October 14, 2020).
33. Consolidated Financial Statements For the year ended 31 December 2019, available at: https://imcagro.com.ua/images/docs/Financial_REPORTS/FS_IMC_2019.PDF (access date October 14, 2020).
34. Galbraith, J.K. (1967), *The New Industrial State*, Houghton Mifflin Co., Boston, USA, 427 p.
35. Kusakina, O.N., Agalarova, E.G., Kosinova, E.A., Rybasova, Y.V. and Skiperskaya, E.V. (2020), "Integration as a Factor of Innovational Development of Agribusiness", *Growth Poles of the Global Economy: Emergence, Changes and Future Perspectives*, no. 2, pp. 811-822.
36. Kernel Holding S.A. Annual report for the year ended 30 June 2020, available at: <https://www.kernel.ua> (access date October 14, 2020).
37. Rasheed, A.A. and Yoshikawa, T. (2012), *The Convergence of Corporate Governance: Promise and Prospects*, Publisher Name Palgrave Macmillan, London, United Kingdom, 294 p.
38. Rostow, W.W. (1960), *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*, Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom, 272 p.
39. The Global Competitiveness Report, 2019, available at: <https://bit.ly/2HgpAx> (access date October 14, 2020).